

## نگرش جوانان ایرانی به ازدواج، انتخاب همسر و تشکیل خانواده<sup>۱</sup>

محمد آقاسی\*

فاطمه فلاح مین‌باشی\*\*

### چکیده

در جامعه جوان ایرانی موضوع‌های مرتبط با حوزه جوانان مسئله‌ای اجتماعی تلقی می‌شود؛ زیرا حدود یک سوم جامعه ایرانی کشور، یعنی بیش از ۲۴ میلیون نفر را جمعیت جوان ۲۰ تا ۳۵ ساله تشکیل می‌دهند که در نهاد مهم اجتماعی ایرانی، یعنی خانواده، مؤثرند. جامعه‌شناسان ازدواج را قراردادی اجتماعی، ضامن بقای نسل انسان و سبب آرامش و امنیت در جوامع دانسته‌اند. هم‌چنین نهاد خانواده از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی به شمار می‌رود. امروزه با افزایش سن ازدواج و کاهش نرخ ازدواج، همسرگزینی و تشکیل خانواده جوانان اهمیت به‌سزایی یافته است. جوانان به دلایل مختلف از مبادرت به ازدواج دوری می‌کنند و پدیده تأخیر در سن ازدواج نه در حکم امری شخصی، بلکه به منزله مسئله‌ای اجتماعی نمود یافته است. در این مقاله، یافته‌ها دیدگاه مثبت بیش‌تر جوانان را به ضرورت داشتن امر ازدواج تأیید می‌کنند؛ به رغم افزایش سن ازدواج، جوانان سن مطلوب ازدواج را برای خانم‌ها ۲۳/۲ و برای آقایان ۲۷/۶ بیان کرده‌اند.

**کلیدواژه‌ها:** خانواده، جوانان ایرانی، نگرش به ازدواج، سن مطلوب ازدواج، تأخیر در ازدواج.

### ۱. بیان مسئله

ازدواج از مؤلفه‌های جدی و اساسی تشکیل هر جامعه سالم به شمار می‌رود؛ هم از

\* کارشناس ارشد علوم اجتماعی، مرکز افکارسنجی دانش جویان ایران (ایسپا) (نویسنده مسئول)

Mohammahaghasi61@gmail.com

\*\* کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، مرکز افکارسنجی دانش جویان ایران (ایسپا) p.fallah061@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۰/۵، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۰/۱۲

بعد فردی و هم از بعد اجتماعی. خانواده یکی از کهن‌ترین و در عین حال مهم‌ترین نهادهایی است که انسان اجتماعی به وجود آورده و در سایه آن زیسته است. اهمیت و ضرورت نهاد خانواده و امر ازدواج بر کسی پوشیده نیست، حال آن‌که با لحاظ مقتضیات فرهنگی - اجتماعی جامعه ما و توجه ویژه اسلام به ازدواج این امر برای مان اهمیت بیش‌تری می‌یابد. با توجه به نقش بسیار سازنده ازدواج در زندگی فردی و اجتماعی، در دین اسلام در مورد ازدواج بسیار سفارس شده است که همگی بر اهمیت و آثار ارزنده آن دلالت دارد. به بیان محمدتقی جعفری: «برتراند راسل، فیلسوف مشهور اروپایی، به من نوشت: چرا اسلام این‌قدر به ازدواج بها داده و برای آن قانون وضع کرده است؟ در جواب نوشتم: مسئله انسان است. با ازدواج می‌خواهد انسان به وجود آید». از طرف دیگر، جایگاه ویژه خانواده در جامعه ایرانی، نگرش جوانان به ازدواج و چگونگی عملکرد جوانان در سن ازدواج را با اهمیت‌تر می‌کند. مهم‌تر آن‌که با توجه به جوان بودن جمعیت (حدود یک سوم جمعیت این کشور، یعنی بیش از ۲۴ میلیون نفر را جمعیت جوان ۲۰ تا ۳۵ ساله تشکیل می‌دهند) هرگونه تغییر و تحول در ازدواج و تشکیل خانواده و موضوع‌های مرتبط با آن در حکم مسئله یا چالشی در جامعه قابلیت مطالعه و بررسی دارد.

آمارها نشان می‌دهند ازدواج در سال ۱۳۹۰ در مقایسه با ۱۳۸۹ کاهش ۹/۱ درصدی داشته است. به بیان دقیق‌تر ازدواج در این سال در مقایسه با قبل ۱۶ هزار و ۸۳۵ مورد کاهش داشته است. از سویی در جامعه افزایش سن ازدواج مشاهده می‌شود؛ به طوری که بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰، متوسط سن ازدواج برای پسران ۲۶/۷ و برای دختران ۲۳/۴ برآورد شده است که اساساً ناشی از توجه فزاینده جامعه به تحصیلات آکادمیک و در پی آن، تغییر در نگرش و بافت فکری و فرهنگی جوانان درباره ازدواج است. ترس از مسئولیت‌های ازدواج، فشارهای اقتصادی، سبک زندگی فردگرایانه و لذت‌طلبانه‌تر و به همین ترتیب، افزایش سطح توقع پسران و به ویژه دختران از داشتن روابط عاطفی و عشق‌محورانه به جای روابط سنتی و عقلانی در ازدواج، همگی از جمله دلایل و شاخصه‌های افزایش سن ازدواج‌اند.

با همه این‌ها، طبیعی به نظر می‌رسد که ازدواج نیز مانند بسیاری از نهادها و پدیده‌های اجتماعی در طی گذر زمان مشمول تغییر و تحول شده است، تحولاتی که منجر به تغییر سن و کارکردهای ازدواج شده است. انتظاراتی که افراد از ازدواج دارند رفته‌رفته دگرگون شده و انگیزه‌ها و چشم‌داشت‌های جدید کنش‌گران را به سوی تأهل می‌کشاند یا حتی از

آن بازمی دارد. ویلیام گود بر این باور است که در نظام خانواده در جهان تغییرات ملموسی به وجود آمده است که همه این‌ها در نقطه مشترکی با هم تلاقی می‌یابند. این تغییرات عبارت‌اند از افزایش سن ازدواج، کاهش ازدواج‌های ترتیب‌یافته و افزایش آزادی در انتخاب همسر. به باور او، پارامترهای ازدواج در جوامع گوناگون به هم‌گرایی نزدیک می‌شوند (Goode, 1963: 57).

با تحولاتی که در گرایش و تمایل جوانان به ازدواج به وجود آمده و روند رو به رشد جوانانی که ازدواجشان با تأخیر صورت می‌گیرد، این امر به معضل تبدیل شده است. برای شناخت این تغییرات و اثرهای آن و دست‌یابی به نگرش جوانان درباره ازدواج و تشکیل خانواده، بررسی و مطالعه درباره چرایی و واکاوی عوامل آن ضروری است.

این تحقیق در راستای شناسایی نگرش جوانان درباره ازدواج و بسترهای تشکیل‌دهنده ازدواج نکردن در کل کشور است. هدف اصلی این مطالعه بررسی نگرش جوانان درباره تشکیل خانواده و ازدواج است و اهداف فرعی آن پاسخ به مسائل زیر است:

۱. بررسی ضرورت ازدواج از نظر جوانان؛
۲. بررسی ملاک‌های انتخاب همسر جوانان؛
۳. بررسی علل و موانع ازدواج جوانان؛
۴. بررسی میزان تمایل به ازدواج در میان جوانان.

## ۲. مبانی و دیدگاه‌های نظری درباره ازدواج

تمایل به جنس مخالف، که مبنای ازدواج را تشکیل می‌دهد، تابع شرایط زیست‌شناختی رشد است. زمان ایجاد این تمایل در هر دو جنس سن بلوغ نامیده می‌شود، اما همه ازدواج‌ها در سنین بلوغ انجام نمی‌شود. از آن‌جا که ارتباط نکاحی میان دو نفر در قالب ازدواج مسبوق به وجود توافق جمعی درباره آن است، قواعد اجتماعی حاکم بر ازدواج تعیین‌کننده اصلی زمان ازدواج است و فاصله گرفتن زمان ازدواج از سن بلوغ ممکن است در زمان‌های مختلف اشکال متفاوتی پیدا کند.

به بیان آلن ژیرار، در میان همه مراسم و آداب و حوادث اساسی حیات انسانی ازدواج اهمیت به‌سزایی دارد؛ هم از نظرگاه فرد، هم از دیدگاه زیستی و هم از منظر اجتماعی. هیچ نهادی نیست که همانند ازدواج جهانی و از نظر غایت، ثابت و پایدار باشد. از این رو، هیچ نهادی همانند آن تحت تأثیر دگرگونی‌های اجتماعی قرار نمی‌گیرد (ساروخانی، ۱۳۷۵: ۱۱).

## ۱.۲ تئوری کارکردگرایی دورکیم

هرچند از دیرباز در جوامع گوناگون تنوع ارزش‌ها و هنجارها وجود داشته، اما ویژگی جوامع جدید این است که وجود این تنوع در آن‌ها واحد است. به گفته دورکیم، تمایزپذیری جای خود را به خصیصه همانندی در جامعه جدید می‌دهد. به باور وی، با گذار به جامعه ارگانیکی، وجدان جمعی ضعیف می‌شود، فردیت افراد رشد می‌کند و اختلال و نابه‌سامانی در قواعد و ارزش‌ها شایع می‌شود. همین‌طور در جامعه جدید در قیاس با جامعه قدیم، افراد از لحاظ اجتماعی با یکدیگر متفاوت‌اند و هر قشر و گروهی ارزش‌ها، هنجارها، الگوهای رفتار و رسوم اجتماعی خاص خود را دارند.

به باور دورکیم، خانواده تحولات عمده‌ای را پشت سر گذاشته است. به بیان وی، خانواده گروهی طبیعی نیست که به دست والدین بنا شده باشد، بلکه نهادی است اجتماعی که عوامل اجتماعی آن را به وجود آورده است؛ زیرا قاعده دورکیم بر این اساس است که هر عمل اجتماعی از طریق عامل اجتماعی دیگری تبیین می‌شود. از طرف دیگر، خانواده یعنی زن و شوهری که بر مبنای ازدواج با یکدیگر ارتباط دارند، انتهای تحولی است که در جریان آن خانواده پدید می‌آید؛ به طوری که ارتباط مستقیم فرد با اجتماع وسعت بیش‌تری می‌گیرد. این تحول از نخستین شکل خانواده آغاز می‌شود و پس از تحول کلان، خاندان بطنی (مادر نسبی) و خاندان صلبی (پدر نسبی) مانند خانواده پدر سری رم قدیم و خانواده پدری ژرمنی به وجود آمده و در نهایت، به خانواده زن و شوهری امروز منتهی می‌شود (آزاد ارمکی، ۱۳۸۶: ۱۲۰).

## ۲.۲ تئوری نوگرایی آنتونی گیدنز

آنتونی گیدنز می‌گوید:

نهادهای اجتماعی وسیله پیوند زندگی اجتماعی است. آن‌ها ترتیبات اساسی زندگی را، که انسان‌ها در کنش متقابل با یکدیگر پیدا نموده و از طریق آن‌ها در طول نسل‌ها تداوم می‌یابند، فراهم می‌کنند (گیدنز، ۱۳۷۳: ۴۱۱).

ازدواج منجر به تشکیل خانواده می‌شود و از منظر جامعه‌شناختی چنین تعریف می‌شود: گروهی از افراد که با ارتباطات خویشاوندی مستقیماً پیوند یافته‌اند و اعضای بزرگ‌سال آن مسئولیت مراقبت از کودکان را برعهده دارند (همان).

در دیدگاه گیدنز، صنعت‌گرایی، سرمایه‌داری و تسلط ارزش‌های سرمایه‌مدارانه، تقویت نهادهای نظارت اجتماعی، قدرت سازمان‌دهی و پویایی نهادهای عصر تجدد و جهانی شدن از جمله ویژگی‌های دوران مدرنیته شناخته می‌شوند. هم‌چنین در اندیشه این نظریه‌پرداز اجتماعی، علل پویایی و تحرک خارق‌العاده عصر تجدد با سه عامل شناخته شده‌اند؛ جدایی زمان و فضا، که بسیاری از پدیده‌های محلی را به وقایعی جهانی تبدیل کرده است، ساختارهای تکه‌برداری شده (نشانه‌های نمادین و نظام‌های کارشناسی)، بازتابندگی نهادین یا حساسیت فوق‌العاده سازمان‌های جامعه مدرن برای پذیرش تغییراتی که بر اساس مشاهدات به سرعت در خانواده منعکس می‌شوند. اگر سایر ویژگی‌های مدرنیسم، مانند خردگرایی، فردگرایی، افسون‌زدایی، پوچ‌گرایی و دگرگونی را نیز در نظر بگیریم، در هر یک از آن‌ها نیز قادریم این تحولات را شرح دهیم، اما مدرنیته و ابعاد گوناگون آن بدون واسطه‌های تغییر، از جمله شهرنشینی، کاهش نفوذ نظام خویشاوندی، تحرک جغرافیایی، تکنولوژی و تکنولوژی اطلاعات، اشتغال زنان، جنبش حقوق زنان و تنوع‌پذیری نهادهای اجتماعی در خانواده مؤثر نبودند. به بیان دیگر، تغییری که در جامعه مدرن اتفاق افتاده، باعث شده است برخی از ویژگی‌های ازدواج در جامعه سنتی، مانند نوع انتخاب همسر و دخالت در آن، ازدواج‌های فامیلی، چندزنی، قابلیت فرزندآوری، پایین بودن سن ازدواج، فاصله سنی زن و مرد، پدیده ازدواج مجدد و ... تغییر کنند.

## ۳.۲ تئوری فردگرایی آلکسی دو توکویل

از نظر توکویل در عصر برابری، افراد احساساتشان را به سمت خود می‌چرخانند که نمی‌توان آن را خودخواهی نامید؛ زیرا خودخواهی از غریزه‌ای کورکورانه سرچشمه می‌گیرد. نامی که برای این حالت در نظر گرفته شده فردگرایی است. فردگرایی احساس اندیشیده و آرامی است که افراد از طریق آن خود را از توده هم‌نوعانشان جدا تصور می‌کنند و از خانواده و دوستانشان کناره‌گیری می‌کنند؛ به نحوی که پس از به وجود آوردن جامعه‌ای کوچک برای خود، جامعه بزرگ را به حال خود وامی‌گذارند. دموکراسی در عصر حاضر حلقه‌های زنجیره‌ای خانوادگی را از هم گسسته و هر کس را به شکل حلقه‌ای مجزا درآورده است. دموکراسی این‌گونه موجب توسعه فردیت می‌شود و فرد را در معرض این تهدید قرار می‌دهد که به درون خود و در تنهایی مطلق قلب خویش فرار کند. به نظر توکویل «فردیت موجب می‌شود که جامعه فرد را از ماهیت خود تهی سازد» (توسلی، ۱۳۸۰: ۱۰۷).

به باور توکویل، جامعه دموکراتیک جامعه‌ای فردگراست که در آن هر کس همراه با خانواده‌اش می‌کوشد از دیگران جدا شود. جالب است که برخی خصوصیات این جامعه فردگرا با انزوا و گوشه‌گیری مختص جوامع استبدادی مشترک است؛ زیرا استبداد نیز مایل است افراد را از یکدیگر جدا کند. اما نباید نتیجه گرفت که جامعه فردگرا و دموکراتیک محکوم به استبداد است؛ زیرا در این جامعه نهادهایی وجود دارند که از غلتیدن آن به سمت نظام فاسد استبداد جلوگیری می‌کنند (آرون، ۱۳۸۷: ۲۸۸).

در واقع، فردگرایی آیین یا اصول اخلاقی است که منافع و علایق فرد را برتر از جمع می‌داند. فردگرایی احساسی است که باعث می‌شود اعضای جامعه از خانواده و دوستانشان کنار بکشند و نوع معینی از جامعه را تشکیل دهند که در آن به سنت‌ها احترام اندکی گذاشته می‌شود. فردگرایان به لحاظ عاطفی از درون گروه‌هایشان جدایند و با اتکا به خود، بر استقلال، لذت و تعقیب خوشبختی تأکید می‌کنند (تریاندیس، ۱۳۷۸: ۱۶۶).

بنابراین، تئوری فردگرایی این رابطه را به دست می‌دهد که هر چقدر احساس فردگرایی در افراد بیش‌تر باشد، به همان اندازه از ازدواج گریزان می‌شوند و تأخیر در سن ازدواج جوانان در حکم مسئله‌ای اجتماعی نمود می‌یابد.

## ۴.۲ تئوری مدرنیسم ویلیام گود

بر اساس این تئوری، دگرگونی‌های به وجود آمده در خانواده حاصل دگرگونی‌های ساختاری (جامعه) و دگرگونی‌های ایدئولوژیکی خواهد بود. به باور ویلیام گود، زمانی که دگرگونی‌های ساختاری (صنعتی شدن، شهرنشینی و ...) و دگرگونی‌های ایدئولوژیکی در سطح کلان رخ می‌دهد، سازمان‌های سطوح خرد (خانواده) نیز به اجبار باید خود را با این دگرگونی‌های سطح کلان انطباق دهند (اعزازی، ۱۳۷۶: ۱۷).

در جریان نوسازی، خانواده‌محوری به فردمحوری تبدیل می‌شود. فرایند نوسازی با ترجیح خانواده هسته‌ای، فردمحوری (در مقابل خانواده‌محوری)، بهبود موقعیت زنان، گسترش تحصیلات عمومی، شهرنشینی و ازدواج‌های با انتخاب آزاد، تشکیل خانواده در سنین بالاتر را تشویق می‌کند. در جریان نوسازی، بسیاری از کارکردهای قدیمی خانواده به سازمان‌ها و نهادهای دیگر واگذار می‌شود. این تغییر کارکرد، شبکه اجتماعی را جانشین شبکه خویشاوندی می‌کند و در نتیجه، خانواده به واحد هسته‌ای، که بر فردگرایی استوار است، تبدیل می‌شود. فردگرایی به این معناست که بخش

عمده‌ای از تصمیم‌های مربوط به زندگی اعضای خانواده، مانند تصمیم‌گیری درباره تشکیل خانواده و ازدواج را خود افراد اتخاذ می‌کنند. این فردگرایی، که در حکم کنترل بیشتر افراد بر سرنوشت خود تلقی می‌شود، فرایند تصمیم‌گیری و عملی شدنش را در مقایسه با زمانی که خانواده این کار را انجام می‌داد متحول می‌کند. از این رو، آغاز نوسازی با تأخیر در تحقق تصمیم‌های فردی هماهنگ است. ازدواج‌های با انتخاب آزاد معمولاً با سن ازدواج بالاتر هم‌بسته‌اند (جنسن و تورنتون، ۲۰۰۳؛ لوکاس و میر، ۱۳۸۱؛ مالهوترا، ۱۹۹۷ به نقل از محمودیان، ۱۳۸۳)؛ زیرا در این نوع ازدواج‌ها، بسیاری از هماهنگی‌ها و الزامات مربوط به ازدواج به عهده فرد در شرف ازدواج است و انجام این امور، به تنهایی، معمولاً نیازمند زمان بیشتری است. احتمال وقوع ازدواج‌های از پیش تعیین شده در نظام‌های خانوادگی هسته‌ای در مقایسه با نظام‌های خانوادگی گسترده کم‌تر است؛ زیرا ازدواج هر یک از افراد خانواده گسترده وضعیت سایر افراد آن خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در نتیجه، سایر افراد خانواده در انجام امور مربوط به ازدواج سهیم می‌شوند.

گسترش و همگانی شدن تحصیلات یکی از رهاوردهای مهم نوسازی است. تأثیر قدرت‌مند میزان تحصیلات بالا بر افزایش سن ازدواج، به‌ویژه سن ازدواج زنان، در بسیاری از مطالعات نشان داده شده است (اسمیت، ۱۹۸۰؛ جاشی، ۲۰۰۳؛ سگالن، ۱۳۷۰؛ کویسومبینگ و هالمن، ۲۰۰۳؛ میترا، ۲۰۰۴ به نقل از مهاجرانی، ۱۳۸۹). افزایش تحصیلات افراد بسیاری از عوامل مهم مرتبط با ازدواج، مانند انتظار از روابط زناشویی و نحوه انتخاب همسر را تحت تأثیر قرار داده است.

جذب نامناسب نیروی کار افراد جوان، باعث بیکاری و بسیاری از مشکلات مرتبط با آن می‌شود. این مشکلات ممکن است وضعیت زناشویی را تحت تأثیر قرار دهد و زمان ازدواج جوانان را به تعویق بیندازد. تغییر وضعیت مشاغل در راستای اهمیت یافتن بخش عمومی و مشاغل خارج از حوزه خانوادگی و شخصی در کشورهای در حال توسعه، دست‌یابی به مشاغل دل‌خواه را مشکل کرده است. افزون بر آن، دست‌یابی به این مشاغل نیازمند آموزش‌های تخصصی است؛ بنابراین جوانان برای دست‌یابی به نتایج اقتصادی سرمایه‌گذاری آموزشی، گریز از بیکاری و به علت ترس از تشکیل خانواده، ازدواجشان را به تعویق می‌اندازند (کالدول، ۱۹۹۸؛ کویسومبینگ و هالمن، ۲۰۰۳ به نقل از مهاجرانی، ۱۳۸۹).

### ۳. چهارچوب نظری تحقیق

پس از مطالعه و بررسی نظریه‌های گوناگون در زمینه ازدواج، تشکیل خانواده و تغییر در ملاک‌های انتخاب همسر، در این مطالعه سعی شده است با تلفیقی از نظریات مدرنیزاسیون ویلیام گود و نوگرایی گیدنز به بررسی نگرش جوانان به ازدواج و ملاک‌های انتخاب همسر پرداخته شود.

مدرنیزاسیون و نوگرایی در سطح فردی و اجتماعی تأثیراتش را بر جای گذاشته است. از مهم‌ترین این تأثیرات زمان ازدواج است. از میان مهم‌ترین شاخص‌های مدرنیزاسیون گسترش فرصت‌های تحصیلی، تغییرات وسیع در نیروی کار و فعالیت‌های شغلی، اشتغال زنان و شهرنشینی است. افرادی که در مناطق شهری زندگی می‌کنند به دلیل شیوه‌های زندگی متفاوت و نیز کنترل اجتماعی ضعیف‌تر در مقایسه با مناطق روستایی با تأخیر ازدواج می‌کنند (محمودیان، ۱۳۸۳: ۴۳). بنابراین همراه با فرایند مدرنیزاسیون، تغییر و تحولاتی را شاهدیم و ازدواج نیز از این قاعده مستثنی نیست. این تحولات تغییر نگرش درباره تشکیل خانواده و کارکردهای آن، ملاک همسر دل‌خواه و سن مطلوب ازدواج را دربر می‌گیرد که در هر جامعه‌ای به فراخور مقتضیات فرهنگی و اجتماعی به آن نگاه می‌شود. این نظریات تغییرات سن ازدواج را نتیجه دگرگونی‌های به وجود آمده در ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان، که خود معلول مدرنیسم است، می‌داند. در مجموع، گفتنی است فرض اصلی تغییر زمان ازدواج و محور نگرش جوانان به تشکیل خانواده در این مطالعه، حرکت در مسیر مدرنیته و نوسازی جامعه ایرانی است.

نمودار زیر روابط میان متغیرهای این پژوهش را در قالب مدل تجربی تحقیق نشان می‌دهد.





#### ۴. روش تحقیق

روش بررسی در این مطالعه پیمایش است. پژوهش حاضر به شکل مقطعی و با نگرش توصیفی انجام شده است. جامعه آماری این طرح، شامل همه زنان و مردان مجرد ۱۸ تا ۳۴ سال ساکن در مراکز ده استان کشور است. از آنجا که به دلیل محدود بودن نمونه امکان توزیع کافی آن در همه استان‌ها وجود نداشته است و از طرفی با توجه به این که هدف تحقیق برآورد ملی (خوشه‌ای) بوده است، نه برآوردی استانی؛ بنابراین تلاش شد که با حفظ نمایایی (معرف بودن) نمونه، شیوه انتخاب استان‌های مطالعه شده به گونه‌ای باشد که نخست استان‌ها از حیث متغیر منطقه جغرافیایی خوشه‌بندی شوند و سپس از هریک از خوشه‌ها، که شامل استان‌های همگن از حیث متغیرهای بالاست، یک استان انتخاب شود. حجم نمونه شامل ۳ هزار نفر است که با فرمول کوکران به دست آمده است. روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای و ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه بوده است و با روش مصاحبه حضوری اطلاعات جمع‌آوری شده است.

#### ۵. یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی تحقیق درباره متغیرهای فردی و زمینه‌ای حاکی از آن است که حدود نیمی از آن‌ها (۱۵۱۷ نفر)، یعنی ۵۰/۱ درصد مردان و نیمی دیگر (۱۵۱۱ نفر)، یعنی ۴۹/۹ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. میانگین سن پاسخ‌گویان ۲۵/۲ سال است. از نظر سواد، تحصیلات ۳۴/۱ درصد پاسخ‌گویان دبیرستان و دیپلم بوده است، ۳۱/۵ درصدشان مدرک کارشناسی و تحصیلات ۷/۲ درصد در سطح کارشناسی ارشد و بالاتر بوده است. هم‌چنین تحصیلات ۵/۲ درصد پاسخ‌گویان در سطح ابتدایی و راهنمایی بوده است.

#### ۱.۵ نگرش جوانان درباره ضرورت ازدواج

با توجه به افزایش سن ازدواج و کاهش میزان ازدواج در جامعه، به نظر می‌رسد ضرورت داشتن و ضرورت نداشتن امر ازدواج از منظر جوانان موضوع درخور توجه و مهمی است. بر همین اساس اگر دیدگاه پاسخ‌گویان درباره ضرورت ازدواج را به تفکیک مردان و زنان بررسی کنیم، به این نتیجه می‌رسیم که نظر دختران و پسران مجرد جوان درباره ضرورت امر ازدواج یکسان نیست و مردان بیش از زنان تأکید داشته‌اند که ازدواج کردن امری ضروری است و این امر بر اساس نتایج آماری به دست آمده، از لحاظ آماری معنادار است.

جدول ۱. بررسی رابطه میان جنس و ضرورت ازدواج

جمع	جنس		شرح
	زن	مرد	
۶۷/۰	۶۴/۲	۶۹/۷	موافق
۱۸/۹	۲۰/۵	۱۷/۲	بینابین
۱۴/۲	۱۵/۳	۱۳/۱	مخالف
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع
۱۰/۵۹	خی دو		
۰/۰۵۹	آماره کرامر		
۰/۰۰۰	سطح معناداری		

همچنین هرچند در همه گروه‌های سنی، بیش‌تر افراد موافق‌اند که ازدواج کردن امری ضروری و لازم است، با این حال با افزایش سن جوانان تغییر معکوس در نگرش آنان درباره ضرورت امر ازدواج مشاهده می‌شود. توزیع جدول ذیل و تفاوت موجود در دیدگاه گروه‌های سنی درباره ضرورت داشتن ازدواج در زندگی افراد، بر اساس نتایج آماری حاصل از لحاظ آماری معنادار است؛ بنابراین می‌توانیم بگوییم جوانان کم‌سن‌تر درباره ازدواج کردن ضرورت بیشتری احساس می‌کنند.

جدول ۲. بررسی رابطه میان سن و ضرورت داشتن ازدواج

جمع	گروه سنی				شرح
	سال ۳۴-۳۰	سال ۲۹-۲۶	سال ۲۵-۲۲	سال ۲۱-۱۸	
۶۶/۹	۶۱/۶	۶۹/۶	۶۶/۰	۷۰/۴	موافق
۱۸/۹	۲۰/۶	۱۷/۴	۲۰/۸	۱۶/۷	بینابین
۱۴/۲	۱۷/۹	۱۳/۰	۱۳/۲	۱۲/۹	مخالف
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع
-۰/۰۴۹	سامرز				
۰/۰۰۳	سطح معناداری				

## ۲.۵ نگرش جوانان درباره سن مطلوب ازدواج

با توجه به این که بسیاری از رفتارهای افراد بر اساس نگرش‌ها و دیدگاه‌هایشان شکل می‌گیرد، یکی از پرسش‌ها میانگین سن مطلوب ازدواج در نظر گرفته شد. نتایج حاصله سن مطلوب ازدواج را برای آقایان ۲۷/۶ و برای خانم‌ها ۲۳/۲ اعلام کرده است. بر این اساس، گفتنی است با وجود همه تغییرات فرهنگی - اجتماعی و نگرانی‌های موجود درباره افزایش سن ازدواج، جوانان هم چنان سن بالا را برای ازدواج مطلوب و مناسب نمی‌دانند؛ بنابراین چنین برداشت می‌شود که ازدواج در سن بالا، هرچند انجام می‌شود، مطلوب و ایده‌آل جوانان نیست و باید دلایلش را در عوامل دیگری جست‌وجو کرد.

جدول ۴. توزیع نظر پاسخ‌گویان بر حسب سن مطلوب ازدواج

سن مطلوب	میانگین
آقایان	۲۷/۶
خانم‌ها	۲۳/۲

## ۳.۵ ملاک‌های انتخاب همسر

یکی از مباحثی که این روزها درباره ازدواج جوانان شکل می‌گیرد تغییر ملاک انتخاب همسر بوده است و این امر، خود از عوامل مؤثر در سن ازدواج جوانان به شمار می‌رود. برای استخراج ملاک‌های فعلی انتخاب همسر از جوانان خواسته شد سه ملاک و معیار اصلی را بر اساس اولویت، که در انتخاب همسر اهمیت دارند، نام ببرند. برای تحلیل این پرسش، به اولویت اول وزن ۳، به اولویت دوم وزن ۲ و به اولویت سوم وزن ۱ داده شد و بر این اساس برای هر گزینه امتیازی بر روی طیف ۰ تا ۱۰۰ محاسبه شد.

با توجه به یافته‌های به دست آمده، داشتن شغل و درآمد مناسب با کسب ۱۳/۲ امتیاز از ۱۰۰ امتیاز رتبه اول را به خود اختصاص داد. داشتن تفاهم با ۱۲/۶ امتیاز و برخورداری از عفت و پاک‌دامنی با ۱۱/۳ امتیاز رتبه‌های دوم و سوم را به خود اختصاص دادند.

۱۲ نگرش جوانان ایرانی به ازدواج، انتخاب همسر و تشکیل خانواده

جدول ۵. اولویت‌بندی ملاک‌های انتخاب همسر از نظر پاسخ‌گویان  
(امتیاز بالاتر = اهمیت و اولویت بیشتر)

امتیاز نسبت به کل	کل امتیاز	تعداد پاسخ‌گ و	اولویت‌بندی						ملاک
			اولویت سوم		اولویت دوم		اولویت اول		
			تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱۳/۲	۲۳۴۷	۱۰۳۴	۲۳۱	۸۰	۲۹۳	۹/۹	۵۱۰	۱۶/۹	داشتن شغل و درآمد مناسب
۱۲/۶	۲۲۴۳	۱۰۵۹	۲۸۶	۹/۹	۳۶۲	۱۲/۲	۴۱۱	۱۳/۷	تفاهم داشتن
۱۱/۳	۲۰۱۳	۹۶۹	۲۵۴	۸/۸	۳۸۶	۱۳/۰	۳۲۹	۱۰/۹	برخورداری از عفت و پاک‌دامنی
۱۰/۲	۱۸۱۸	۹۸۲	۳۹۳	۱۳/۶	۳۴۲	۱۱/۵	۲۴۷	۸/۲	وجود علاقه و صمیمیت
۹/۸	۱۷۴۸	۸۳۷	۲۳۲	۸۰	۲۹۹	۱۰/۱	۳۰۶	۱۰/۲	برخورداری از جذابیت ظاهری
۸/۷	۱۵۵۰	۶۹۲	۱۴۷	۵/۱	۲۳۲	۷/۸	۳۱۳	۱۰/۴	داشتن تناسب فرهنگی و اجتماعی خانواده‌ها
۸/۳	۱۴۸۲	۸۹۱	۴۶۷	۱۶/۱	۲۵۷	۸/۷	۱۶۷	۵/۶	داشتن اخلاق خوب و پسندیده
۶/۸	۱۲۱۲	۶۶۳	۲۷۳	۹/۴	۲۳۱	۷/۸	۱۵۹	۵/۳	اصالت خانوادگی داشتن

۵/۸	۱۰۴۱	۴۰۲	۵۱	۱۸	۶۳	۲/۱	۲۸۸	۹/۶	داشتن سن مناسب
۵/۴	۹۶۰	۵۱۹	۱۸۴	۶.۴	۲۲۹	۷/۷	۱۰۶	۳/۵	داشتن تحصیلات بالا
۵/۲	۹۳۶	۵۱۳	۲۰۹	۷.۲	۱۸۵	۶/۲	۱۱۹	۴/۰	پای‌بند بودن به ارزش‌های مذهبی
۲/۷	۴۸۵	۳۰۰	۱۶۷	۵.۸	۸۱	۲/۷	۵۲	۱/۷	موافق بودن خانواده
۰/۱	۱۲	۶	۲	۰.۱	۲	۰/۱	۲	۰/۱	سایر <sup>۲</sup>
۱۰۰/۰	۱۷۸۴۷	۸۶۷	۲۸۹۶	۱۰۰/۰	۲۹۶۲	۱۰۰/۰	۳۰۰۹	۱۰۰/۰	جمع

بررسی مهم‌ترین معیار و ملاک انتخاب همسر به تفکیک زن و مرد نشان می‌دهد که داشتن شغل و درآمد مناسب از منظر پاسخ‌گویان زن بیش از سایر ملاک‌ها اهمیت داشته است؛ در حالی که مردان داشتن عفت و پاک‌دامنی را مهم‌تر از سایر معیارها دانسته‌اند. همچنین مهم‌ترین معیار انتخاب همسر در میان جوانان با میزان تحصیلات متفاوت نشان‌دهنده آن است که اولویت اول برای انتخاب همسر در همه گروه‌های تحصیلی مشابه بوده است؛ به طوری که داشتن شغل و درآمد مناسب از منظر پاسخ‌گویان با هر میزان تحصیلات مهم‌ترین اولویت مطرح شده است و بر اساس نتایج آماری به دست آمده، از لحاظ آماری معنادار نیست.

#### ۴.۵ اهمیت نظر افراد در انتخاب همسر

این روزها اصطلاح ازدواج سنتی و غیر سنتی و معیار ازدواج، انتخاب، پیشنهاد والدین و بزرگ‌ترها و انتخاب همسر از طریق خود فرد جوان باب شده است. به عبارتی یکی از موارد مطرح‌شده حوزه ازدواج این است که آیا برای جوانان در زمان انتخاب همسر نظر افراد دیگر اهمیت دارد یا به‌تنهایی در این خصوص تصمیم می‌گیرند. بر همین اساس، از جوانان پرسیده شد: «اگر قرار باشد ازدواج کنید، نظر چه کسی در انتخاب همسر آینده

برای شما بیش‌تر اهمیت دارد؟» نتایج به دست آمده نشان داد بیش از نیمی از پاسخ‌گویان (۵۳/۴ درصد) اظهار داشته‌اند که نظر پدر و مادرشان در ازدواج بیش‌تر اهمیت دارد. در مقابل، ۳۸ درصد نیز گفته‌اند صرفاً نظر خودشان در مورد انتخاب همسر حائز اهمیت است. اهمیت نظر دیگر افراد، از جمله فامیل با ۲/۹ درصد و دوستان با ۲/۷ درصد در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول ۸. توزیع نظر پاسخ‌گویان بر حسب اهمیت نظر افراد در انتخاب همسر

شرح	فراوانی	درصد	درصد معتبر
پدر و مادر	۱۶۱۷	۵۳/۴	۵۳/۷
فقط خودم	۱۱۴۷	۳۸	۳۸/۱
فامیل	۸۳	۲/۸	۲/۹
دوستان	۸۰	۲/۶	۲/۷
سایر	۷۸	۲/۵	۲/۵
بدون جواب	۲۳	۰/۸	-
جمع	۳۰۲۸	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

## ۵.۵ دلایل ازدواج نکردن

با توجه به کاهش میزان ازدواج در سطح جامعه، دلایل ازدواج نکردن و این‌که چه دلایلی باعث شده است تاکنون ازدواج نکنند از دیدگاه جوانان بررسی شد. از پاسخ‌گویان خواسته شد که به سه دلیل اصلی، که مانع ازدواجشان بوده، به ترتیب اولویت اشاره کنند. برای تحلیل این پرسش به اولویت اول وزن ۳، به اولویت دوم وزن ۲ و به اولویت سوم وزن ۱ داده می‌شود و سپس بر این اساس برای هر گزینه امتیازی بر روی طیف ۰ تا ۱۰۰ محاسبه می‌شود. از میان دلایل مطرح‌شده از سوی جوانان، نیافتن همسر دل‌خواه با کسب ۱۸/۷ امتیاز از ۱۰۰ امتیاز رتبه اول را به خود اختصاص داده است. نداشتن شغل با ۱۵/۶ امتیاز و بالا بودن هزینه زندگی مشترک با ۱۱ امتیاز رتبه‌های دوم و سوم را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۹. اولویت‌بندی دلایل ازدواج نکردن از نظر پاسخ‌گویان

(امتیاز بالاتر = اهمیت و اولویت بیش‌تر)

امتیاز نسبت به کل	کل امتیاز	تعداد پاسخ‌گو	اولویت‌بندی						دلایل
			اولویت سوم		اولویت دوم		اولویت اول		
			تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱۸/۷	۳۲۶۹	۱۴۴۰	۲۹۲	۱۰/۸	۴۶۷	۱۶/۲	۶۸۱	۲۲/۷	نیافتن همسر دل‌خواه
۱۵/۶	۲۷۲۳	۱۰۴۷	۱۱۶	۴/۳	۱۸۶	۶/۵	۷۴۵	۲۴/۸	نداشتن شغل
۱۱/۰	۱۹۱۸	۹۱۹	۲۲۳	۸/۳	۳۹۳	۱۳/۷	۳۰۳	۱۰/۱	بالا بودن هزینه زندگی مشترک
۷/۴	۱۲۹۶	۶۶۲	۲۱۸	۸/۱	۲۵۴	۸/۸	۱۹۰	۶/۳	بالا بودن هزینه تشریفات ازدواج
۶/۸	۱۱۹۰	۶۱۵	۲۱۰	۷/۸	۲۳۵	۸/۲	۱۷۰	۵/۷	بالا بودن توقعات خانواده‌ها و مخالفت آن‌ها
۶/۲	۱۰۹۰	۶۲۲	۲۷۲	۱۰/۱	۲۳۲	۸/۱	۱۱۸	۳/۹	ترس از ازدواج ناموفق
۶/۱	۱۰۷۲	۶۰۹	۲۷۴	۱۰/۲	۲۰۷	۷/۲	۱۲۸	۴/۳	بی‌اعتمادی به جنس مخالف
۶/۰	۱۰۴۹	۵۶۲	۲۰۸	۷/۷	۲۲۱	۷/۷	۱۳۳	۴/۴	مردد بودن در تصمیم‌گیری
۴/۸	۸۳۶	۴۹۰	۲۲۶	۸/۴	۱۸۲	۶/۳	۸۲	۲/۷	بالا بودن سطح انتظار طرف مقابل
۴/۵	۷۸۸	۳۶۷	۹۲	۳/۴	۱۲۹	۴/۵	۱۴۶	۴/۹	داشتن برادر یا خواهر بزرگ‌تر مجرد
۴/۱	۷۱۰	۳۶۵	۱۲۴	۴/۶	۱۳۷	۴/۸	۱۰۴	۳/۵	نداشتن انگیزه عاطفی لازم

۱۶ نگرش جوانان ایرانی به ازدواج، انتخاب همسر و تشکیل خانواده

ترس از مسئولیت‌های زندگی	۲/۰	۶۱	۴/۴	۱۲۶	۶/۷	۱۸۱	۳۶۸	۶۱۶	۳/۵
محدودیت‌های زندگی متأهلی	۱/۶	۴۷	۳/۱	۹۰	۸/۶	۲۳۱	۳۶۸	۵۵۲	۳/۲
مشغول تحصیل بودن	۱/۲	۳۶	۰	۰	۰/۱	۲	۳۸	۱۱۰	۰/۶
سن کم	۱/۱	۳۲	۰/۱	۲	۰/۲	۵	۳۹	۱۰۵	۰/۶
سایر <sup>۳</sup>	۰/۹	۲۸	۰/۶	۱۶	۰/۹	۲۳	۶۷	۱۳۹	۰/۸
جمع	۱۰۰/۰	۳۰۰۴	۱۰۰/۰	۲۸۷۷	۱۰۰/۰	۲۶۹۷	۸۵۷۸	۱۷۴۶۳	۱۰۰/۰

با توجه به اهمیت جنسیت افراد در بیان موانع ازدواج، رابطه میان متغیر موانع ازدواج و جنس پاسخ‌گویان نشان می‌دهد که ۴۰/۴ درصد پاسخ‌گویان مرد، نداشتن شغل را مانع اصلی ازدواجشان مطرح کرده‌اند. در حالی که ۳۴/۱ درصد از پاسخ‌گویان زن، مانع اصلی ازدواج را نیافتن همسر دل‌خواه‌شان بیان کرده‌اند. به نظر می‌رسد دغدغه اصلی آقایان برای ازدواج شغل و درآمد مناسب است و در مورد خانم‌ها یافتن همسری مناسب و دل‌خواه دغدغه مهم‌تری است. نتایج نشان می‌دهد تفاوت مشاهده‌شده میان زنان و مردان درباره دلیل ازدواج نکردن معنادار بوده است. در ادامه رابطه میان میزان تحصیلات و دلیل اصلی ازدواج نکردن نیز بررسی شد و نتایج به دست آمده نشان داد در میان پاسخ‌گویان دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و بالاتر، نیافتن همسر دل‌خواه مانع اصلی ازدواج بیان شده است؛ در حالی که در میان پاسخ‌گویان فوق دیپلم و کم‌تر از آن، دلیل اصلی ازدواج نکردن، نداشتن شغل اظهار شده است. تفاوت مشاهده‌شده میان پاسخ‌گویان با مقاطع تحصیلی متفاوت در مورد دلیل ازدواج نکردن معنادار بوده و با لحاظ یک درصد خطا به جامعه آماری تعمیم‌پذیر است.

### ۶.۵ قصد ازدواج

جدول ذیل به بررسی این‌که چه تعداد از پاسخ‌گویان در حال حاضر قصد ازدواج دارند پرداخته است؟ نتایج بیان‌گر آن است که ۷۲/۲ درصد از جوانان اعلام کرده‌اند قصد ازدواج دارند. در مقابل ۲۷/۷ درصد پاسخ‌گویان اعلام کرده‌اند قصد ازدواج ندارند.



جدول ۱۲. توزیع پاسخ‌گویان بر حسب داشتن قصد ازدواج

شرح	فراوانی	درصد	درصد معتبر
بله	۲۱۸۷	۷۲/۲	۷۲/۳
خیر	۸۳۹	۲۷/۷	۲۷/۷
بدون جواب	۲	۰/۱	-
جمع	۳۰۲۸	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

### ۷.۵ نقش شرایط اقتصادی در تصمیم‌گیری برای ازدواج

از جوانانی که در پرسش قبل قصد ازدواج نداشتند پرسیده شد در صورتی که شرایط اقتصادی برای ازدواجشان فراهم شود، آیا ازدواج خواهند کرد؟ نتایج بیان‌گر آن است که ۵۲.۹ درصد از پاسخ‌گویان در صورت مرتفع شدن مسائل اقتصادی و به عبارت دیگر، فراهم شدن شرایط مناسب اقتصادی حاضر به ازدواج‌اند. این در حالی است که ۴۷/۱ درصد پاسخ‌گویان (معادل ۱۲/۹ درصد از کل نمونه آماری) گفته‌اند حتی اگر مشکل مالی‌شان رفع شود، باز هم ازدواج نخواهند کرد. در واقع این تعداد از افراد، مشکل اقتصادی را مانع اصلی ازدواج نکردنشان نمی‌دانند و شرایط اقتصادی مناسب هم در ازدواج کردن یا ازدواج نکردنشان تأثیری ندارد.

جدول ۱۳. توزیع پاسخ‌گویان بر حسب تصمیم برای ازدواج با فراهم شدن شرایط اقتصادی

شرح	فراوانی	درصد	درصد معتبر
بله	۴۴۰	۱۴/۵	۵۲/۹
خیر	۳۹۱	۱۲/۹	۴۷/۱
بدون جواب	۸	۰/۳	-
مشمول نمی‌شود	۲۱۸۹	۷۲/۳	-
جمع	۳۰۲۸	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

### ۸.۵ فاصله سنی زن و شوهر

از دیگر مواردی که درباره تغییر در نگرش جوانان مطرح می‌شود اهمیت نداشتن سن و فاصله سنی میان زن و مرد است. نتایج به دست آمده بر اساس دیدگاه جوانان در این زمینه نشان‌دهنده آن است که ۶۴/۲ درصد افراد درباره فاصله سنی زن و مرد اظهار داشته‌اند که

زن باید از شوهرش کوچک‌تر باشد و فقط ۰/۷ درصد افراد اعتقاد دارند زن باید از شوهرش بزرگ‌تر باشد. در مقابل ۲۲/۹ درصد پاسخ‌گویان معتقدند عامل تفاوت سنی زن و مرد اهمیت ندارد و فرقی نمی‌کند که زن از شوهرش کوچک‌تر یا بزرگ‌تر باشد؛ بنابراین یافته‌ها بیان‌گر آن است که هنوز هم دیدگاه کوچک‌تر بودن زن از مرد و حفظ فاصله سنی در میان جوانان ایرانی غالب است.

جدول ۱۴. توزیع نظر پاسخ‌گویان بر حسب فاصله سنی زن و شوهر

شرح	فراوانی	درصد	درصد معتبر
مرد باید از زن بزرگ‌تر باشد	۱۹۴۵	۶۴/۲	۶۴/۴
زن باید از مرد بزرگ‌تر باشد	۲۲	۰/۷	۰/۷
مرد و زن باید هم‌سن باشند	۱۸۰	۵/۹	۶
اشکالی ندارد اگر زن از مرد بزرگ‌تر باشد	۱۸۰	۵/۹	۶
سن چندان مهم نیست	۶۹۲	۲۲/۹	۲۲/۹
بدون جواب	۹	۰/۳	-
جمع	۳۰۲۸	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

## ۶. بحث و نتیجه‌گیری

مهم‌ترین نتایجی که از این مقاله به دست می‌آید عبارت‌اند از:

۱. ۶۶/۷ درصد پاسخ‌گویان امر ازدواج را در زندگی ضروری دانسته‌اند و در مقابل، به باور ۱۴/۱ درصد افراد ازدواج کردن امری ضروری و لازم نیست. این در حالی است که مردان بیش از زنان بر ضروری بودن امر ازدواج تأکید کرده‌اند. با این حال با افزایش سن جوانان تغییر معکوس در نگرش جوانان درباره ضرورت امر ازدواج مشاهده می‌شود؛ بدین ترتیب که ضرورت ازدواج کردن در میان جوانان کم‌سن‌تر بیش‌تر دیده می‌شود. با توجه به نگرش مثبت مردان به ازدواج، ضروری است سیاست‌گذاران فرهنگی و اجتماعی به این مهم توجه ویژه داشته باشند و بستر مناسب را برای ازدواج فراهم کنند. این یافته خلاف آنچه تصور می‌شود، که جوانان به ازدواج تمایل ندارند، است و توجه به این امر را دوچندان ضروری می‌کند.

۲. از نظر جوانانی که بررسی شده‌اند، میانگین سن مطلوب ازدواج برای آقایان ۲۷/۶ و برای خانم‌ها ۲۳/۲ اعلام شده است. این امر نیز حاکی از آمادگی جوانان به ازدواج در این

سن است. البته بهتر است طی پژوهش‌هایی این امر نیز آزموده شود که آیا جوانان ایرانی در این سن به بلوغ فکری رسیده‌اند یا خیر.

۳. مهم‌ترین ملاک‌های انتخاب همسر از نظر جوانان ایرانی به ترتیب اولویت، داشتن شغل و درآمد مناسب، داشتن تفاهم و برخورداری از عفت و پاک‌دامنی است. هم‌چنین ملاک‌های انتخاب همسر در میان زنان و مردان متفاوت است؛ به طوری که داشتن شغل و درآمد مناسب از منظر خانم‌های جوان بیش از سایر ملاک‌ها اهمیت داشته است؛ در حالی که مردان داشتن عفت و پاک‌دامنی را مهم‌ترین ملاک دانسته‌اند. خانواده‌محور بودن عصاره توجه جوانان به ملاک‌های انتخاب همسر است.

۴. بیش از نیمی از جوانان بررسی شده (۵۳/۴ درصد) اظهار داشته‌اند که نظر پدر و مادرشان بیش از سایرین در انتخاب همسر اهمیت دارد. در مقابل ۳۸ درصد نیز گفته‌اند صرفاً نظر خودشان در مورد انتخاب همسر حائز اهمیت است. هم‌چنین ۶۴/۲ درصد افراد درباره فاصله سنی زن و مرد اظهار داشته‌اند که زن باید از شوهرش کوچک‌تر باشد. در مقابل به باور ۲۲/۹ درصد پاسخ‌گویان عامل تفاوت سنی زن و مرد مهم نیست و فرقی نمی‌کند که زن از شوهرش کوچک‌تر یا بزرگ‌تر باشد.

۵. جوانان بررسی شده موانع ازدواج را نیافتن همسر دل‌خواه، نداشتن شغل و بالا بودن هزینه زندگی مشترک بیان کرده‌اند. این در حالی است که مهم‌ترین دلیل آقایان پاسخ‌گو برای این‌که تا این زمان ازدواج نکرده‌اند، نداشتن شغل مناسب و مهم‌ترین دلیل خانم‌ها، نیافتن همسر دل‌خواه‌شان بوده است. با توجه به آن‌چه در نخستین نکته نتیجه‌گیری بیان شد، مسئولان امر باید آن‌چه در ذهن جوانان در حکم مانع ایجاد شده بزایند. البته برخی از این موانع نیز احتیاج به شکل‌گیری گفتمان رسانه‌ای دارد؛ چرا که مانعی است ذهنی، کلیشه‌ای و رسوب‌شده از جامعه که با برنامه‌سازی تصویری روند و روال جدیدی را در پی خواهد داشت.

در نهایت، از آن‌جا که در جوامعی نظیر ایران، که هنجارهای خانوادگی بیش‌تر از سایر جوامع پابرجایند و نهاد خانواده از نهادهای مهم به شمار می‌رود و در عین حال با توجه به این‌که امروزه رشد فزاینده تحصیلات آکادمیک و در پی آن، تغییر در نگرش و بافت فکری و فرهنگی جوانان درباره ازدواج، ترس از مسئولیت‌های ازدواج، فشارهای اقتصادی، سبک زندگی فردگرایانه و لذت‌طلبانه‌تر و به همین ترتیب، افزایش سطح توقع پسران و به‌ویژه دختران از داشتن روابط عاطفی و عشق‌محورانه به جای روابط سنتی و عقلانی در ازدواج را شاهدیم؛ بنابراین همگی این موارد می‌توانند از موارد تعیین‌کننده و تأثیرگذار در نگرش

جوانان به تشکیل خانواده و ازدواج باشند. در مجموع گفتنی است ازدواج و تشکیل خانواده در حال تغییر و تحول است. در جریان این تغییرات اجتماعی، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی هم تغییر می‌کند؛ بنابراین شیوه‌های همسرگزینی، تشکیل خانواده، هم‌چنین انتظارات زن و شوهر و مناسباتشان هم دگرگون خواهد شد؛ پس لازم است برای پیش‌گیری از ایجاد هر مسئله‌ای، هرگونه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در جامعه با در نظر گرفتن این تغییرات انجام شود.

### پی‌نوشت‌ها

۱. این مقاله حاصل تلاش جمعی پژوهشی با همین عنوان است که در مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) به انجام رسیده است. به این وسیله از آقایان مهدی رفیعی، معصوم آقازاده، رحیم یعقوب‌زاده و دکتر علی جنادله و خانم حدیث میرزا محمدی تشکر می‌کنم.
۲. سایر موارد شامل داشتن استقلال فکری، هم‌سطحی از لحاظ ظاهری و اصلاً ازدواج نخواهم کرد است.
۳. سایر موارد شامل خدمت سربازی، مسکن، بی‌بندوباری و فساد در جامعه، مشکل جسمی، اختلاف سطح تحصیلات، مشکلات خانوادگی، دلایل شخصی، آمادگی نداشتن، فقدان مسئولیت‌پذیری خانم‌ها، تجربه عشق نافرجام، ناآگاهی، اختلاف نظر با والدین در انتخاب فرد و شرایط، دوست ندارم و نداشتن خواستگار است.

### منابع

- آرون، ریمون (۱۳۸۷). *مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی*، ترجمه باقر پرهام، تهران: علمی.
- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی خانواده ایرانی*، تهران: سمت.
- اعزازی، شهلا (۱۳۷۶). *جامعه‌شناسی خانواده با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر*، تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
- تریاندیس، هری (۱۳۷۸). *فرهنگ و رفتار اجتماعی*، ترجمه نصرت فتی، تهران: نشر رسانش.
- توسلی، غلامعباس (۱۳۸۰). *نظریه جامعه‌شناسی*، تهران: سمت.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۵). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده*، تهران: سروش.
- سگالن، مارتین (۱۳۷۰). *جامعه‌شناسی تاریخی خانواده*، ترجمه حمید البیاسی، تهران: نشر مرکز.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳). *جامعه‌شناسی*، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- محمودیان، حسین (۱۳۸۳). «سن ازدواج در حال افزایش: بررسی عوامل پشتیبان»، فصل‌نامه علوم اجتماعی، ش ۷.

موحد، مجید، حلیمه عنایت و محمدتقی عباسی شوازی (۱۳۸۵). «بررسی رابطه عوامل اجتماعی و فرهنگی با نگرش دانشجویان نسبت به معاشرت و دوستی دختر و پسر پیش از ازدواج»، *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، دوره بیست و چهارم، ش ۲، پیاپی ۴۷.

مهاجرانی، علی‌اصغر (۱۳۸۹). «تحول وضع زناشویی و تغییر الگوی سنی ازدواج در ایران»، فصل‌نامه تخصصی علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، س ۴، ش ۱۱.

Goode, William (1963). *World revolution & Patterns*, New York: Free press.

## منابع دیگر

بلادی موسوی، صدرالدین (۱۳۷۸). «بررسی تحول ازدواج در ایران (۱۳۳۵-۱۳۷۵)». فصل‌نامه جمعیت، ش ۲۷ و ۲۸.

رضوی، نجما و دیگران (۱۳۸۱). «بررسی وضعیت ازدواج جوانان»، گزارش ملی جوانان، نشر سازمان ملی جوانان.

روشه، گی (۱۳۶۶). *تغییرات اجتماعی*، ترجمه منصور وثوقی، تهران: نشر نی.

کاظمی‌پور، شهلا (۱۳۸۳). «تحول سن ازدواج زنان در ایران و عوامل جمعیتی مؤثر بر آن»، *پژوهش زنان*، ش ۱۰.

گلدوست عارفی، عباس (۱۳۸۲). *تنهایی، زنگ خطر تباهی*، نشر سازمان ملی جوانان.

محبوبی‌منش، حسین (۱۳۸۱). «بررسی وضعیت اعتیاد به مواد مخدر جوانان»، گزارش ملی جوانان، نشر سازمان ملی جوانان.

محسنی، منوچهر (۱۳۸۲). *ازدواج و خانواده در ایران*، تهران: آرون.

مهدوی، محمدصادق (۱۳۷۷). *بررسی تطبیقی تغییرات ازدواج*، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

موحد، مجید و محمدتقی عباسی شوازی (۱۳۸۵). «بررسی رابطه جامعه‌پذیری و نگرش دختران به ارزش‌های ازدواج»، فصل‌نامه مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ش ۱۰.

Gulzari, M. (2004). "Friendship Relationships with the opposite sex in adolescents and its relationship to family characteristics", the first Iranian congress on family pathology, Tehran.

Kosari, M. (1995). "Causes the opposite sex with girls students in secondary school education, school district 18 in Tehran and offer solutions to the problem, Thesis Guidance and counseling advice", Allameh Tabatabai University.

National Youth Organization (2010). *Evaluation of common boy and girls friends of parents*, Tehran: author.